

Neoliberal Küreselleşme, Sosyal Devlet ve Kemalizm*

Prof.Dr. Alpaslan İPKLİ İçinde yaşadığımız zaman diliminde hiçbir toplumsal sorun düşünülemez ki kendisini gideren bir biçimde çerçeveleyen küreselleşme olgusundan bağımsız bir biçimde ele alınıp incelenebilsin. Ancak, küreselleşme günümüzün bir gerçekliği olmakla birlikte, onun insanlık tarihinin daha önceki dönemlerinde de ortaya atılmış bir özelliği gerçeklik oldu unu söyleyebiliriz. Bir bakıma, bütün dinler, insanlığın ve yeryüzünün sorunlarına mevcut siyasal sınıfları tanımayan bir bütünlük içinde çözüm arayışları için -paradoksal olarak gerçekte bazı derin ayrılıkların nedeni olmak üzere- bir tür küreselleşme öngörüsünü yaymaya çalışmışlardır. Bu yöndeki arayışlar, Sanayi Devrimi sonrası dönemde de 19. yüzyılın başlarında Ütopyacı düşünürler bu konuda ilk akla gelen örneklerdir. Bunların pek çoğu, hayal ettikleri yeryüzü cennetinin gerçekçi bir ideal bir dünya devletinin kurulmasına bağlı görmüşlerdir. 19. yüzyılın önde gelen düşünürlerinden Proudhon'un modası geçmiş Rousseau'nun sosyal mukavele düşüncesinden esinlenen bir özgürlük fikrinin temel olmuştur ve "atölyenin hükümlerini alan birimlerden oluşan bir dünya devletleri federasyonu öngörülmekteydi. Keza, Marx'ın öngördüğü "proletarya enternasyonalizmi"nin örneği, dil, din... gibi sınıfları tanımayan bir evrenselleşme amacıyla yönelik oldu unda kuşku yoktur. Başka bir dünya görüşünü ele alalım: Marks da belli anlamda bir küreselleşme öngörülmüştür. Onun kavramsallaştırdığı proletarya enternasyonalizmi de evrensel ölçekte bir küreselleşme temelinde biçimlenmiş bir dünya demektir. Öte yandan Hitler'in de küreselleşmeci saymamız gerekir. Ünlü komedyen Charlie Chaplin'in, onu karikatürize ederken beklindeki bir balonla oynarken temsil etmesinin başka ne anlamı olabilir? Acaba Mustafa Kemal Atatürk'ün küreselleşme konusundaki yerini nasıl belirleyebiliriz? Atatürk'ün tuttuğu ve kurtuluş alevi, Anadolu bozkırlarıyla sınırlı bir yöneldiği de ildir. O, sömürgeciliğin ve emperyalizmin yeryüzünden ebediyen silineceği bir dünyanın kurulmasına katkı sağlamak amacıyla yola çıkmıştı. O, bapından beri bilincinde oldu u bu durumu, 9 Temmuz 1922'de yaptığı konuşmasında şöyle açıklamaktadır: "Türkiye'nin bugünkü mücadelesi yalnız kendi nam ve hesabına değil, belki daha kısa, daha az kanlı olur ve daha çabuk bitebilirdi. Türkiye âzîm ve mühim bir gayret sarfediyor. Çünkü müdafinin bütün mazlum milletlerin, bütün parkın davasıdır." [1] Bütün bunlardan sonra, bugüne dek yeryüzünün sahne aldığı bütün baplı düşünce akımlarının ve inanç sistemlerinin hemen hepsi gibi Kemalizm'in de küreselleşmeci oldu u sonuna varabiliriz. Ancak, bunların her birini değerlendirirken ve diğerlerinden ayıran derin farklar bulundu unu görmek zorunda oldu u da unutmamamız gerekir. Bu farklılığı yaratan, ne türde, ne nitelikte bir küreselleşme sağlanmak istendi idir. İmparatorluğa dönmek için yukarıda da indi imiz küreselleşmeci bilimlerin her birinin kendisine özgü bir iktidar yapılandırması öngörüldü ve bu iktidarın belirlediği bir egemenlik kavramına göre biçimlenmiş bir dünya amaçladıkları bellidir. Günümüzün küreselleşmecilerinin ne tür bir iktidarın egemenliği altında bir küreselleşmeden yana oldukları her zaman açıkça ortada bulunmuş de ildir. Çoğu yerde, küreselleşmek için uluslararası pazara açılmak ve bu pazarın yasalarına kayıtsız kalmak gerektiğini ileri sürerler. Onlara göre, Adam Smith'in 19. yüzyıl başlarında söylediği gibi, uluslararası pazarın bireysel kararların bileşkesinden ibaret olan ünlü "görünmeyen el"den başka yöneticisi yoktur. Üstelik idare edenler etmektedirler ki ezen-ezilen, sömüren-sömürülen çelişkilerinden söz etmek modası geçmiş bir parkı terennüm etme farkıdır; artık, uluslar arasında kendi deyimleriyle bir "karşılıklı bağımlılık" dönemi başlamıştır ve emperyalizm dönemi sona ermiştir. Gerçekte ise Adam Smith'in sözünü ettiği gibi bir serbest rekabet düzeni, ders kitaplarında yer almış; gerçek yaşamda hiç bir zaman gerçeklik kazanmamıştır. Gerçekte tüm pazarlar gibi uluslararası pazarın da sahibi vardır. Uluslararası pazar, tüm pazarlar gibi, bir görünmeyen elin de il; giderek görünen, IMF, Dünya Bankası gibi uluslararası odalarda somutlaşan uluslararası boyutlu tekellerin egemenliği altında vardır. Yeryüzünde bir "devletler ve ülke devletler" dönemi başlamış bulunmaktadır. [2] Sayıları beş yüze varan çok uluslu şirket, dünya ticaretinin %70'ini elinde tutmaktadır. Küreselleşmeye kopuk olarak etkinlik alanları genişleyen uluslararası iktisadi güçler kutuplaşan dünyada rakipsiz kalan süper gücün ve onun bapında yer aldığı G7 halkasının siyasal üstünlüklerinin ve iktidarlarının asıl dayanağı oluşturmakta ve bu iktidarın hizmet ettiği temel çıkarı temsil etmektedirler. Bugüne açıklanmış olan görüşler içinde, günümüzde giderek belirginleşmekte olan küreselleşme gerçeğinin gerçek yüzünü ortada bir örneğe, ünlü İngiliz yazarı Bernard Shaw'un yazdığı içinde rastlamaktayız. Bernard Shaw, Fabian Cemiyeti üyesi olarak bu yüzyılın başlarında yayınladığı Fabianizm ve İmparatorluk isimli kitapçısında bugünün küreselleşme baplı olacak ölçüde benzeyen ve dolaylı bir sonuç olarak bu olgunun gerçek yüzünü tefhür eden görüşler ortaya koymuştuğuna göre, "bir ulusun kendi topraklarında, dünyanın geri kalan kısmının çıkarlarını nazara almaksızın dilediğini yapması için sahip olması fikri, artık geçerliliğini yitirmiştir". Çünkü Shaw, dünyanın, insanlığın ortak malı olarak görülmesi ve dünya kaynaklarının etkin bir biçimde kullanımının, tüm diğer "ulusal çıkarlara" göre öncelik taşıması gerektiğini düşünüyordu. Dolayısıyla, ideal çözüm bir Dünya Federasyonunun kurulması olabilirdi. Ancak bu gelişimin çok uzağına gidilmedi bulundu unu kabul eden Shaw, "mevcutlar içindeki en sorumlu İmparatorluk Federasyonunun (Imperial Federation) oluşturulması"na savunmaktaydı. [3] Bu çok samimi anlatım çerçevesinde savunulan, elbette ki emperyalizmin egemenliği altında bağımsızlık ilkesinin silinip gitmesinden, bir başka deyişle, çok sayıda bağımsız ve demokratik rejimler yerine tek ve bir imparatorluk rejiminin kurulmasından başka bir şey de ildir. Günümüzde, küreselleştirdiği söylenen dünyayı bekleyen bundan ibaret oldu u her gün biraz daha iyi anlaşılıyor. Uluslararası ekonomik ilişkilerde gerçekleştirilen yeniden yapılandırma süreci, güçlüyü daha güçlü yapan emperyalizme hız katmıştır. Bu yolla, görülmemiş ölçüde yoğunlaşarak uluslararasılaşan sınıfların yükünü kendi dıyna yansıtmaya olanağı artırmıştır. Uluslararası sermaye, hiç bir kamusal denetimin

sý mayan bir güce eriþmiþtir. General Motors’un ciro su, Danimarka’nýn; Ford’unki Güney Afrika’nýn; Toyota’nýnki Norveç’in gayri safi yurtiçi hasýlasýnýn apmýþtır.[4] Sermayenin uluslar boyutta böylesine büyük bir güç haline gelmesi, ulusal iktidarlarýn önemini ortadan kaldýran ve giderek ulus devleti ta yönelik sonuçlar do urmaktadır. Temel nitelikteki mali, ekonomik ve dolayýsýyla sosyal konulardaki kararlarýn, IMF, Dünya Bankasý gibi uluslararası sermayenin çýkarlarýnýn aracy konumundaki kurumlar tarafýndan alýnmasý ve yürütülmesi do rultusundaki yeniden yapýlanma süreci, Türkiye ile sýnyrlý de ildir. Ottawa Üniversitesi profesörlerinden Michel Chossudovsky, bu sürecin, ülkelerin kamusal yönetim kurumlarý ve mekanizmalarý üzerinde do urdu u sonuçlarý böyle “...bu ülkeler vergi ve para politikalarý üzerindeki tüm denetimlerini kaybediyorlar. Merkez bankalarý ve maliye bakanlýklarý ‘yeniden yapýlanmýþ’, ço u devlet kurumlarý la vedilmiþ, ekonomik vesayet kurulmuþtur. Bó sivil topluma hesap vermek zorunda olmayan bir tür ‘paralel yönetim’ uluslararası örgütlerce oluþturulmuþtur.” [5] Ulusal devletin tahribinin veya zayıflamasýnýn beraberinde getirdi i ve daha da önemli i di er sonuç, demokrasinin rafa kaldýrýlmasýdır. Yalnızca ipçi-ipveren ilþkileri çerçevesindeki demokrasi, yani endüstri demokrasi de il, bir bütün olarak demokrasinin kendisi tehdit altýndadır. Unutmamak gerekir ki demokrasi, yeni libera babalarý olan Von Hayek ve Friedman açýsýndan, hiç bir zaman temel nitelikte bir de er ifade etmemiþtir ve onlar, Pinochet’nin Pili’sine daima hayranlýk duymuþlardır.[6] Yeni Dünya Düzeninde küreselleþen iktidar oda tarafýndan temsil edilen ayrıcalýklýlarýn dar çýkarlarýnýn yansýması olan öncelikler ile demokrasi ilkeleri arasýndaki apýlması olanaksýzdır.[7] Bu nedenledir ki ulusal devlet ortadan kaldýrýlýrken onun yerine konulmak istenen, uluslar düzeyde bir demokrasi de il uluslararası totalitarizmdir, bir baþka deyiþle yeni dünya imparatorlu udur. Bu yöndeki gö teþhisler giderek yaygýnlaþmaktadır. Amerikan asýllý iktisatçý Susan George, bir “Dünya Bankasý Ýmparatorlu u”ndan söz eder olmuþtur.[8] Fransýz düþünür Alain Minc ise, yeni bir Orta Ça ’a dönüþter etmektedir.[9] Mevcut kopullarda, ulus devletin ortadan kaldýrýlmasý, tek tek uluslar bünyesinde gerçekleştirilmiþ bir demokratik kazanýmlarýn korumasýz kalmalarý sonucunu do urmaktadır. Çünkü, ulus devletin ortadan kalkmasý, þu v ölçüde demokratik olan rejimlerin kabuklarýnýn kýrýlmasýný, dolayýsýyla ezilmelerinin kolaylaþmasýný sa lamaktadır. totalitarizmin yeni bir türünün do makta oldu unu söylemenin isabeti giderek açýklýk kazanmaktadır. “Örgütlü bir muhalefete yer tanýmayan, kþilerin haklarýný devlet in yüce menfaatine tabi kýlan, ve bu devlet bünyesinde, yönet geçirilmþ bulunan toplumun tüm etkinliklerinin siyasal iktidar tarafýndan hükümlerle haklarý kullanýlarak yönetilen rejimlere ‘totaliter rejim’ denilmekteydi. Küreselleþme dogmalarýna ve tek yönlü düþünceye dayalı olan totalitarizm, baþka hiç bir iktisat politikasýný kabul etmemekte, yurttaþlarýn sosyal haklarýný rekabetçi mantý a fedat toplumun tüm yönetimini finans piyasalarýna terk etmektedir.” [10] Her þeyin piyasaya terk edilmesi, piyasaya olanlarýn tüm toplumsal yapama egemen olmaları sonucunu do urmakta; sonuçta, mali, ekonomik ve medyatik gücü bulunduran bir avuç azýnlý ýn tüm dünyayý yönetmesi gibi bir durum ortaya çýkmaktadır. Küreselleþmenin yeni bir t imparatorluk demek oldu una dair görüþler, yalnızca bu olupuma eleþtirel bir gözle bakanlar tarafýndan ileri sürülmüþtür. Küreselleþmenin yandaþlarý arasýnda da kurulmakta olan küresel yapýlanmanın düpedüz bir imparatorluk oldu una da eksik de il. Amerikadaki ünlü ve etkin kuruluþlardan biri olan, Carnegie Endowment vakfýnýn kýdemli araþtırmacıları Robert Kagan’ýn da yeni bir imparatorlu un kurulmakta oldu undan kuþkusu yok. Ancak, ona göre, tepesinde Amerika’nýn yer aldý ý bu yapýlanma bir “alicesap imparatorluk”tur ve “aslyna bakarsanız Amerika’nýn alicesap hegemonyasý dünya nüfusunun büyük ço unlu unun çýkarýnadýr”. Bu þekilde biçim yeni dünya düzeninde, demokrasi tamamen gündem dýþýna itilmiþtir ve sorun, hangi imparatorlu un daha iyi olaca ý tartýþmasına indirgenmiþ bulunmaktadı. Kagan, hangi imparatorlu un daha iyi oldu unu böyle açýklamaktadır: “ABD’nin hatalarý ne olursa olsun baþka bir güç onun yerini aldý ý takdirde dünya yeni durumu daha sev bulacaktır. Amerika zaman zaman küstah ya da bencil olabilir, gücünü kullanmada aç gözlülü e kaçabilir. Ancak, kusur bakýlmasýn ama kiminle karpýlaþtırdý ynda? Amerika’nýn gücü Fransa’da olsaydı Fransýzlar’ýn zorba , bencil ve hata yapmaya az meyilli olduklarýna inanan çýkar mı? (...) E er dünyada tek bir süper güç kalacaksa ABD olması herkesin yararýnadýr.” [11] Amerika’nýn ulusal güvenlik danýþmanlarýndan ve yakýn tarih gelen isimlerinden Brzezinski de, 1997 tarihli kitabýnda, bugünün dünyasýný benzer çizgilerle tanımlamaktadır. Ona g “rakibinin çöküþü, Amerika Birleþik Devletleri’ni epsiz bir konuma soktu. Birbiri ardýna hem ilk hem de te güç haline geldi. Amerika’nýn küresel üstünlü ü bazı bakýmlardan, daha sýnyrlý bölgesel etkinlik alanlarýna ra imparatorluklarý andýrmaktadır. Bu imparatorluklar güçlerini vasallar, tábiler, protektoralar ve sömürgeler hiyerarþisi dayandırmýþlardý; bunlarýn dýþýnda kalanlara da genellikle barbar gözúyle bakýlýrdý.”[12] Günümüzde hüküm olan küreselleþme fikrinin anlamý, "uluslararası pazar güçlerine kayýtsýz þartsýz teslimiyet" olarak özetlenebilir. Bu ne küreselleþme sonucunda ulusal devletlerin iktidar alanlarý daralýrken, onun yerine -iddia edilenin tersine- halkýn de il sermayenin egemenli i yo unluk ve geniþlik kazanmaktadır. Dolayýsýyla, yalnızca ulusal devlet olgusunun son buldu u dönem baþlatýlmýþ olmamakta; ayný zamanda, demokrasi de sözde kalmaya mahkum edilmektedir. Bir baþka deyiþle, "kayýtsýz þartsýz ulusundur" ilkesi yerine "egemenlik kayýtsýz þartsýz uluslararası sermayendir" ilkesi egemen kýlýn istenmektedir. Günümüzde, küreselleþmenin bir düþünce veya özetle olmanın ötesinde elle tutulur bir gerçeklik haline gelebilmesinin baþlýca nedeni, teknolojinin geliþimi sonucunda dünyanın küçülmesidir. Ayrýca, görmek zorundayız ki küreselleþme, 70'li yýllardan bu yana süregelen bir bunalýmýn içinde yuvarlanmakta olan uluslararası sermayenin bu

kurtulmak için bapvurdu u yollardan biridir. Uluslararası sermaye, küreselleşme do rultusundaki çabalarını, hedefine ulaştırabilmek için, öncelikle, emekçi kitleleri korumasız ve savunmasız bir konuma sürüklemeyi amaçlamaktadır. Bur saldıklarılarının baplyca iki hedefe yöneldi ini görmekteyiz: sosyal devlet ve sendikacılık... Küreselleşmenin ideolojisi D küreselleşmeci akımları birbirinden ayıran bir di er temel fark da hangi ideolojik temelde biçimlendikleri sorusunun y göre açıklık kazanabilir. Marx’dan Hitler’e kadar, küresel bir amaç tapıydıklarına iparet etti imiz akıml birinin temsilcileri, düşünce ve eylemlerini belli ve belirgin bir ideolojik temel üzerinde biçimlendirmişlerdir. Günümüz küreselleşmecileri ise “ideolojilerin sonu” sloganını kendilerine bayrak yapmışlardır. Oysa, çok ba naz ve dogmatik bir ideolojik tavır içindedirler. Onların bu tavırları karpısında, “peytanın en büyük kurnazı y, kendi olmadı yna bizi inandırmışdır” sözünü anımsamamak mümkün de ildir. Günümüzdeki küreselleşmeci akımyr temelinde yatan ideoloji, neoliberalizmdir. Neoliberalizm, “eni özgürlükçülük” anlamına geldi i halde, gerç yenidir; ne de özgürlükçüdür. Neoliberalizm yeni de ildir. Bir asrı apkın bir süre boyunca denenmiş ve acılı sonuçları tekrar görülmüş olan 19.yüzyıl liberalizminin, bir başka deyişle vahşi kapitalizmin yeniden diriltilmesinden başka bir pe Bu farkla ki 19.yüzyıl liberalizmi, sosyal devlet olgusuyla henüz tanıpmamış olan Batı dünyasında uygulama alanı bu neoliberalizm ise sosyal devletin nimetlerini tatmış olan ve yine Batı dünyası merkezli bir oluşum niteli iyle ve küres uygulama alanı kazanmak iddiasıyla varlık kazanmaktadır. Liberalizmin acılı sonuçları, 1929-30 bunalımıyla ve dü savaplarıyla doru a ulaşmıştı. Sosyal devlet, bu duruma çözüm olmak üzere ve adeta bir cankurtaran simidi gibi iplev üzere Batı ve Kuzey Avrupa toplumlarında geçerlik kazanmıştı. Pimdi ise 70’li yıllardan bu yana hüküm süre bunalım karpısında, sosyal devletin tahribi, en önce akla gelmekte ve sanki geçerli bir çözümmüşçesine gündeme ge bulunmaktadır. Oysa, bunalımın nedeni sosyal devlet de ildir. Bunalımın asıl nedeni, refahın ve demokratikleşmenin ayrıcalıklı bir co rafya ile sınırlı kalmış olması, daha somut bir ifadeyle sosyal devletin evrenselli inin sa lanamamış olmasıdır. Evrenselleşmemeyen sosyal devletin, anavatanında da sonu gelmiş; İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, devleti uygulamalarının göz kamaştırıcı örneklerine sahne olmuş bulunan ülkelerde, 1980’lere do ru sosyal o demokrasi arasındaki konsensusun çatırdadı yna tanık olunmuştur. Neoliberalizm, yıkımla ve felaketle sonuçlanm tecrübenin tekrarından ibaret olmasına karpın, sanki görülmemiş bir yenilikmişçesine sunulabilmekte; bu konuda est “de ipim rüzgârları”na direnenler, “dinozor” durumuna düşmek tehlikesiyle karpı karpıya kalmaktadırlar. Neoliberalizmin ülkemizdeki çy irtkanlarına soracak olursanız, Kemalizm de Kemalist ideolojinin teme unsurlarını oluşturan devletçilik ve halkçılık ilkeleri de eskimiştir; dolayısıyla terk edilmeleri kaçınılmazdır. Ne var bu eskimiş dedikleri de erlerin yerine koymak istedikleri peyler, çok daha eskinin hortlatılmasından başka bir pey de Örne in, Kemalizm, neoliberalizmden kronolojik olarak daha eski olmadı y gibi, yeryüzünün liberalizmin pençesinde en bunalımlı dönemlerini yapıdı y bir zaman diliminde Türkiye’nin yakın tarihinin ekonomik ve sosyal alandaki en atılımlarına damgasını vurmuştur. Küreselleşme özgürlükçü müdür? Buna ra men, Genellikle iddia edilen ve olduğu kabul gören anlayış, liberal düzenin, demokrasinin ve özgürlükçülü ün bir ökoşulu oldu u do rultusundadır. Kısacası liberalizm eşittir demokrasi gibi bir denklem, gerçekte hiç bir ilgisi olmamasına karpın sürdürülebilmiştir. Oysa, sunu başlangıçlarında, küreselleşmenin yeni bir imparatorluk ça ının başlaması anlamına geldi ini bizatihi küreselleşme yanlılarının itiraflarına dayanarak ortaya koymuş bulunuyoruz. Bunlara ek olarak, belirtmek gerekir ki küreselleşmenin olan neoliberalizm, sözcük olarak ifade etti i anlamın aksine, yeni olmadı y gibi özgürlükçü de de ildir. Öncelikle bilin ki liberallerin ve neoliberallerin, ekonomik sosyal yapımdan devlet çekildi i ve kamusal hizmetler sınırlandı y ölçüde s rekabet düzeninin olupaca y ve iperlik kazanaca y yolundaki varsayımları, geçerli bir kuramsal temelden yoksun oldu asırlardır yapılanmış bulunan tarihsel gerçekler çerçevesinde de do rulanmış de ildir. Serbest rekabet, ancak bazı de kitaplarında yer almış; gerçek yapımda gerçeklik kazanmamıştıdır. Gerçek yapımda, devlet müdahalesinden ve, kamu yönlendiricili inden soyutlanmış bir rekabet düzeninin do al ve kaçınılmaz sonucunun hızlı bir tekelleşme oldu u, kim görmezlikten gelemeyece i bir tarihsel gerçeklik olarak belirlemiştir. Ekonomik yapımda sermayenin belli ellerde yo unlaş sonucunu veren tekelleşmenin, demokrasiye temel oluşturanın çok uza ynda, demokrasiyi çarpıtıcı ve ço u kez ka kalmasına yol açan sonuçları, de ipik dönemlerde, de ipik toplumlarda yapılan deneyimlerin ortak yanını oluşturmüş ki liberalizmin içerde i özgürlük kavramının, demokrasinin özünü oluşturan özgürlük özlemiyle örtüşmedi inin; tam te ço u hallerde çelişti inin bilinmesi gerekir. Unutmamak gerekir ki sendika özgürlü ünü yasaklamak üzere 19. Yüzyılda yürürlü e sokulmuş olan tüm yasalar gibi Fransa’da 1791’de yürürlü e sokulan Chapelier yasasının ve İngiltere’de 1799’da yürürlü e sokulmuş olan Corresponding Societies Act ile 1800’de yürürlü sokulmuş olan Combination Act’ın gerekçesi, liberal görüş üzerinde temellenmiş bulunuyordu. Bu yasaların gerekçelerinde, sendika hakkının özgürlükleri sınırladı y, bireysel özgürlük önceli iyle çelişmeyen tek sözleşme biçim bireysel hizmet akdi oldu u savunulmaktaydı. 1970 Sonrasında patlak veren ekonomik krizin sonuçları, neo-liberaliz do upunun gerekçesi olarak kullanıldılar. Gerçekte, neo-liberalizm ile liberalizm arasında özde bir fark yoktur; fark, or çyktykları tarihsel dönemlerde var olan kopulların aynı olmamasından kaynaklanmaktadır. Liberalizm, başka pek ço syra kamu kesiminin büyümesine karpıydı ve devletin, asgari ölçülerde jandarma ve tahsildar fonksiyonlarıyla sınırlı ısrarlıydı; dolayısıyla muhafazakardı. Oysa, neo-liberalizm, devletin özellikle Batılı sanayilemiş toplumlarda sosya niteli ini kazanmış oldu u ve dolayısıyla, ekonomik ve sosyal yapımda a ırlıklı bir yer kazanmış bulundu u bir dönem ortaya çykty. Do ası gere i bu yöndeki birikimlere ve kazanımlara karpı çykması, tapıydı y misyonun öncelikli bir ger

olarak belirdi. Dolayısıyla, bu anlamda muhafazakâr de il; karşy-devrimci bir nitelik sergiledi. Neo-liberalizmin baş tem 1976 yılı Nobel iktisat ödülü sahibi Amerikalı iktisatçı Milton Friedman, ekonomik ve sosyal yapımda devletin rolünü sınırlanması ve kamu kesiminin a ırlı ını azaltılması görüşüne haklılık kazandıracak yönde ikinci bir "görüş" in varlığından söz etmektedir. Friedman'a göre, "Politikada, Adam Smith'in görünmeyen el"i de karşy do rultuda işleyen bir görünmeyen el... vardır. Yalnızca genel çykarı sa lamak için çaba sarfeden bireyler, sa lam istemedikleri bir özel çykarı sa lamak do rultusunda yönlendirilirler." [13] Dolayısıyla, neo-liberallere göre, kamu kesimini daraltmaktan ve özel çykar önceli ini sınırsız kılmaktan başka çykar yol yoktur. Özel çykar öncelik tanıma sakınca yoktur, çünkü, Adam Smith'in görünmeyen eli, nasıl olursa olsun, özel çykarı kamusal yarara kanalizasyon buna karşılık, kamusal çykar önceli inde ısrar etmek bopunadır; çünkü, nasıl olursa olsun, Friedman'ın görünmeyen el kamusal çykarı özel çykarı kanalizasyon etmektedir. Neo-liberallerin görüşleri "daha az devlet, daha çok özel teşebbüs" [14] sloganıyla özetlenir. Neo-liberalizmin bizdeki temsilcilerinin, bunun yerine "daha az devlet, halk" sloganını tercih ettikleri görülmektedir. Bu sloganlarla ortaya konulmak istenen, özel teşebbüse dayalı ekonomi demokrasiyle özdeş oldu u veya onun kaçınılmaz örneği oldu u yolundaki geleneksel liberal görüştür. Esasen, özel teşebbüs olarak nitelendirirken anlatılmak istenen de budur. Nitekim, neo-liberal akımın önde gelen isimlerinden Hayek'in "Esarete Giden Yol" [15] adını taşıyan kitabında ileri sürülen tez de budur. Hayek'e göre, kamu kesiminin genişlemesi, kaçınılmaz olarak kolektivist diktaya yol açacaktır. Gerçekte, bu tür düşünceler, neo-liberalleri tarafından henüz dev uluslararası ilişkilerin do mamış oldu u bir tarihsel dönemde ortaya atıldıklarında da do ruluklarının tartışılması çok daha zordur. Buna karşılık, günümüzde uluslararası ilişkilerin dünyasında, devletin alternatifinin, halk oldu unu veya halkın denetimindeki ekonomik girişimler oldu unu söylemek, çok daha az inandırıcı görünmektedir. Kaldı ki devletin mutlaka ve kaçınılmaz olarak demokrasiyle çelişen bir unsur oldu unu söylemek de do rudur. Bu noktada, Friedmanizmi, liberal anarşist olarak sınıflandıranların pek de dayanaksız olmadıklarının düştürmesi gerekir. Gerçekte, devlet, demokrasi için bir güvence de olabilir. Bunun için gerekli olan, kamu kesiminin sınırlanması devletin ortadan kaldırılması de il; demokratikleştirilmesidir. Özelleştirmenin demokratikleşme getirece i yolundaki kampanyaların bir di er yönü de, ekonomide özel mülkiyetin ve serbest rekabetin egemen kılınması halinde, ekonomide tüketicilerin "özgür" tercihlerine dayalı olarak verilece i, dolayısıyla siyasal demokrasiye temel olacak bir ekonomik düzen kurulacağı varsayımına dayanmaktadır. Friedman'ın kitabına "seçme özgürlü ü" adını koymasının ardında yatan neden de bu olsa gerek. Oysa, bu anlamda bir serbest rekabet piyasası gerçek hayatta de il, yalnızca kitaplarında mevcuttur ve piyasada kararlar, insanların "özgür" bir biçimde tezahür eden isteklerinin çok uza ında, piyasa sahip olanların yönlendirmesine göre belirlenir. Örne in, bir toplumda ço unlu un süt gereksinimi olmasına karşın, süt gereksinimi olanlar satınalma gücünden yoksunlarsa, yeterli süt üretimi olmaz. Buna karşılık, gerekli satınalma gücüne bira tüketicileri azınlıkta da olsalar, bunlardan kaynaklanan talebi karşılamak üzere bira fabrikası kurulabilir. Bu şekilde piyasa yatırım kararlarının, ço unlu un demokratik tercihlerinin ürünü oldu un, dolayısıyla bu yolla ekonomik demokrasiyi sa landı ını söylemek, elbette ki yanlıştır. Neo-liberallerin demokrasi ve özgürlük yanlısı olarak görünme konusundaki tutumları, titizliklerine karşın, önerdikleri ekonomik modellerin, tüm dünyada, demokrasinin belli ölçüde sınırlanması ve ço unlu unun Amerika'da görüldü ü üzere askeri diktatörlüklerin kurulması pahasına uygulanabilirlik kazandı ı, gizlenmesi mümkün olmayan bir gerçekliktir. Esasen, zaman zaman, neo-liberalizmin temsilcilerinin bizatihi kendilerinin, demokrasiyi savunuculu unu yapmaktan geri kalmadıkları da görülmektedir. Başta Milton Friedman olmak üzere, neo-liberalizmin savunucuları, siyasal özgürlüklerin ekonomik büyüme için bir ayak ba ı oldu u, buna karşılık, "diktatörlüklerin ekonomik büyüme için büyük patlamaları hayata geçirebildi i" görüşünde olduklarını gizlemiyorlar. [16] Küreselleme ve sosyal devlet arasında Batılı sanayileşmiş ülkeler, içine düştükleri bunalımı aşmak ve emekçi kitlelerden yükselen talepleri savuşturmak amacıyla Dünya Savaşı sonrası dönemde sosyal devlet kurumlarını hayata geçirmişler ve bundan bekledikleri yararları önemle kullanmışlardır. Kuşkusuz, Batılı egemenlerin sosyal devletin hayata geçmesi yolunda tavizler vermelerinde komünizm ve sosyalist kitlelere yönelik vaatlerinin cazibesinden duyulan kaygı da önemli bir rol oynamıştır. Sosyal devletin do ruğu, liberalizmde duyulan güvenin temellerinin sarsılması sonucunda mümkün olabilmektir. Liberal görüşe karşın, iktisadi doktrinler yelpazesi de diğer dilimlerinden 19. yüzyıl boyunca da çok önemli eleştiriler yöneltmiş; ancak, bunların etkileri vakitsiz öten horoz örneğine benzer sonuçlara varmıştır. Liberal düşünceye karşın eleştirilerin ciddiye alınmaları ve etkili olabilmeleri için bunalımın ardından 2. Dünya Savaşı felaketinin de yaşanması gerekmektedir. Sonuçta, vakitli öten horoz rolü İngiliz iktisatçısı Keynes'e düşmüştür. Keynesçi kuram, sosyal devlete yepil yepyek yakacak biçimde yorumlanmış ve bu yönde beklentiler do urmuştur. Bu arada, Keynes öncesi Keynesçileri de unutmamak gerekir. Amerikan devlet adamı Roosevelt'in biridir ve uyguladığı New Deal politikası ile Keynesçi kurama uygun, devletin müdahaleci ve düzenleyici rolüne a ırlık kazandıran iktisat politikası sergilemiştir. Atatürk'ün ekonomik ve sosyal politikasını, sanayileşme öncesi bir toplumda ulaşılabilecek alanı kazanmış olması dolayısıyla, sanayileşmiş ülkelerde ortaya çıkmış olan sosyalist akımlarla karşılaştırmak benzerlikler görmek olana ı yoktur. Ancak, burası tartışılmaz bir gerçektir ki Atatürk, 19. Yüzyıl liberalizminin Avrupa'da yaşanan felakete sürükledi ini çok iyi görmüş; bu nedenle, izlenmesine öncülük etti i yolun liberalizmden farklı oldu unun altını ısrarla çizmiştir. Bu nedendir ki konuşmalarında, "bizi yutmak isteyen kapitalizme ve bizi mahvetmek isteyen emperyalizme" karşın bir do rultuya ibaret ederek "eme iyle geçinen zavallı bir halk" olmanın gerçeğini bir yapılanmayı hedefledi ini ortaya koymuştur. Hepsinden önemlisi, altı ok halinde belirledi i hedefler arasında halkçy

gider toplamının yüzde 45'i faiz ödemelerine ayrılmıştır. Vergi gelirlerinin neredeyse tamamına yakını faiz ödemektedir. Bütün bu gerçeklere karşın, gene de "kara delik" olarak nitelendirilen, bütçeden yalnızca yüzde 6'ya yakın bir pay alan sosyal güvenlik kurumları olmaktadır. Spekülatif kazançların böylesine büyük bir pay oluptionu geleneksel bölüştürme tablosundan ciddi biçimde ayrılan bir durum ortaya çıkarmıştır. Günümüzdeki sömürü ilişkisi üzerindeki etkileri bakımından, 19. yüzyıldan miras kalan toplu pazarlık, grev gibi mekanizmalar büsbütün yetersizleşmektedir. Arayışta yaratılan de erden en büyük ve kayda değer pay alanlar genellikle toplu pazarlık masasında yer almamaktadırlar. O zaman ülke içinde de de illerdir. Çünkü, yaratılan de erden en büyük pay alanlar, işçi istihdam eden işveren konumunda sermayedarlar değildir. Kumarhane kapitalizmi koşullarında aslan payını alanlar, spekülatif kazanç sahipleri olmaktadır. Geleneksel mücadele yöntemleriyle, gelirin yeniden dağılımı sürecine dahil olana im yoktur. Kumarhane kapitalizmi, do uğunun en önce ve en belirgin bir biçimde kendisini gösteren bir de er sonucu da işsizliktir. Üretmeden, istihdam yaratmadan kazanmanın yollarını bulan sermaye, kanını emdi i canlıların ortasında kanatlarını boplula gereken bir yaratık gibi b etrafındaki işsizleşen ve yoksullaşan kitlelerin sayısını hızla büyütmektedir. Bu durum, yalnızca acımasız krizlere değil Latin Amerika veya Uzak Do u ülkelerini de il, metropol ülkelerini de kapsayan bir yaygınlık kazanmıştır. İşsizlerin sayısı OECD ülkelerinde 40 milyonu aşmıştır. OECD ülkelerinde, 1970-1996 yılları arasında, nüfus artışı hemen hemen aynı düzeydeyken işsizlerin sayısı üç kat artmıştır. ABD'de işletmeler, rekabet koşullarını düzeltmek gerektirdikçe çalıştırdıkları işçi sayısında büyük ölçekli kıstımlara gitmektedirler. Hiç işçi çıkarmamakla ün yapmış olan IBM, bu 40 000 işçinin işine son vermiştir. Fransa'da 1996'da her ay işine son verilenlerin sayısı 35 000'i aşmıştır.[25] Bazı ayrıcalıklı çalışanlar için ömür boyu istihdam garantisi sağlayan Japon işletmecilik modeli, tarihte malolmuştur. 19. Yüzyıl kapitalizmi, geniş yığınları proleterleştirmiş; eme inden başka satacak şeyleri olmayanların işsiz oluptionu bir işçi sınıfının doğmasına ortam hazırlamıştır. Öyle görünüyor ki yeni bir binyılın epi inde boy vermek için kumarhane kapitalizmi, insanlara, emeklerini dahi satmak olana im tanımayan bir dünya sunmaktadır. Atatürkçü Öngörüsü Küreselleşmenin "egemenlik kayıtsız şartsız ulusundur" ilkesi yerine "egemenlik kayıtsız şartsız uluslararası sermayeninindir" ilkesi temelinde biçimlendi ini belirlemiş bulunuyoruz. Bu noktada küreselleşmenin y demokrasi ile de il, Kemalizm ile de çelişkisi başlar. Ancak, Küreselleşmenin Kemalizm ile çelişkisi bu noktada bitmez. Çok iyi görülmektedir ki küreselleşme, emperyalizmin yeni adıdır ve Kemalizm ile çelişkisinin asıl ve en önemli yönü de aranmalıdır. Çünkü Kemalizm, özünde anti emperyalizm demektir. Küreselleşmenin herhangi bir küreselleşme olmayıp kapitalizmin küreselleşmesi oldu una da de inmiş bulunuyoruz. Küreselleşme, kapitalizmin 70'li yıllarda başlayan bir bunalım döneminde varlığını sürdürürebilmek için, evrensel boyutlu hegemonyasına yeni boyutlar ve yeni bir güç kaynağı gereksiniminin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedendir ki Atatürk, emperyalizme karşı başkaldırının, ancak karşı karşı olmakla bütünlük ve gerçeklik kazanabilece i görüpündedir. Aynı do rultudaki ifadeler, 20 Temmuz 1920'de Hakimiyet-i Milliye'de yayınlanan bir yazıda dile getirilirken, "en büyük düşman, düşmanların düşmanı değil, filan ne de filan milletler; bilakis bu, adeta her tarafı kaplamış bir saltanat halinde dünyaya hakim olan "Kapitalizm"dir. Afeti ve onun çocu u olan "Emperyalizm"dir" denilmektedir. Atatürk, emperyalizmin kapitalizme karşı ayrılmazlığı pek çok yerde vurgulamıştır. Büyük Millet Meclisi tarafından 18 Eylül 1920'de kabul edilen "Halkçılık Programı"nda da bunu görmekteyiz. Programda bu konuda ifade edilen budur: "Türkiye Cumhuriyeti Millet Meclisi Hükümeti, hayatı ve ba ymsızlığı için kurtarmayı tek amaç bildi i halkı, emperyalizm ve kapitalizmin tahakkümü ve zulmünden kurtararak, idare hakimiyetinin gerçek sahibi kılmakla amacına ulaşacağı inancındadır." Atatürk, bu hedefi belirlemiştir. Ne var ki onun bu hedef do rultusunda öncülü ünü yaptı y başkaldırı, evrensel boyutta başarıya ulaştı y değildir. Bu yüzden ki kapitalizm dizginlerini koparmışçasına küreselleşmektedir. Atatürk, öncülü ünü yaptı y nihai zaferini, evrensel boyutlu bir bilinçlenmenin gerçekleşmesine ba lı oldu una inanmaktaydı. Bu inanışın böyle dile getirmişti: "Kesin olarak inanmaktayım ve bu inancımı yurttaşları da paylaşılmaktadır ki, bir taraftan emekçiler, di er taraftan Asya ve Afrika'nın köleleştirilmiş halkları, milletlerarası sermayenin, kendilerini yıkmak isteyen efendilerine çıkar salmak için köle durumuna getirmek istedi ini anladığı ve sömürge politikalarının bir cinayet olduğunu bilinci dünya emekçi kitlelerinin kalbine yerleşti i gün burjuvazinin iktidarı sona erecektir. Ben buna inanıyorum." Görülüyor ki Atatürk, belirledi i hedefin gerçekleşmesi bakımından, iki büyük gücün tarihsel rollerini oynamalarının zorunlulu una işaret etmektedir. Bu güçlerden birisi "Batılı emekçiler"dir, di eri ise "Asya ve Afrika'nın köleleştirilmiş halkları"dır. Atatürk, bu iki gücün çıkarlarının ortak olmasına karşın birbirleri kullanılmalarından yakınmaktadır. Bu durumun giderilmesi için çaba göstermiştir. O kadar ki bu yönde 3. Enternasyonal'de, yani Moskova'da da uyarmak ihtiyacını duymuş ve 1920'de, bizim Moskova'da büyük elçimize gönderdi i mesajda, ne yapılması gerekti ini ve Bolşevikler nezdinde nasıl uyarıcı bir tavır takınması gerekti ini şu sözleriyle ortaya koymuştur: "Sömürgelerin fethinden ancak fatih ülkenin banker ve sermayedarları yararlanır. Amele ve fukara halk bundan zararlar görür. (…) sömürge fethi, ancak sermayedarların fazla miktarda artmasına bağlı olarak, dahilinde yeterli kâr elde etmeyen sermayelerini daha verimli bir surette nemalandırmasına ve dolayısıyla işi azalan proletaryasını daha ucuz bir biçimde istihdama yarar. Di er yandan son zamanlarda Batıda büyük grevler sırasında sermaye sahihisi kullanılmaya başlandı yndan, bu suretle birçok grevler neticesizli e mahkum" edilmektedir demekte ve bu tavsiyelerde bulunmaktaydı: "Dolayısıyla gerek Batı emekçileri gerekse sömürge ahalisi sermayedarlar elinde tutulmuş di erini ezmeye yarayan bir alet halindedir. Bu hakikatlerin daima daha geniş ölçekte Batı emelesine telkini ve sömürge

ba ymszylyklarının iadesi u runda ve sömürgeler politikasından vazgeçilmesi hususundaki propagandanın gittikçe piddetlendirilmesi Sovyet hükümetinden, 3. Enternasyonal'in Ycra Komitesi'nden, Komünist Fırkası'yla ysrarla talep olunacaktır.”[28] Atatürk, aynı mektubunda bunları da söylüyor: “Türklerle karşy yapılar [Batıly] proletaryanın menfaatlerine zararlı oldu u anlatılacaktır. Bu yönde gözden uzak tutulmamalıdır ki, Harbi Umumi'nin husule getirdi i iktisadi buhran sonra erdikten sonra emperyalizm ve kapitalizmi devirmek pek güç olur. Dolayısıyla bu maksatlara önümüzdeki seneler zarfında ulaşmaya son derece gayret olunmak vaciptir.”[2] Atatürk'ün yukarıdaki sözlerinin üzerinden bunca zaman geçti. Onun bu sözlerinde ifadesini bulan öngörüsünü gerçekleştirmiş oldu u açıkça görülüyor. Emperyalizmin ve kapitalizmin devrilmemiş olması sonucunda ortaya çıkan tab gözlerimizin önündedir. Neoliberal küreselleşme, yeryüzündeki insanların ço unlu unun gözünde adeta bir kader haline ve bu durumun sa lady y kolaylıkla, tüm ülkeler bu yönde a yr bir dayatmayla karşy karşyaya bırakılmıylardır. Liberalizmi 20. yüzyıl boyunca ve 20. yüzyılın başlarında denendi ve sonuç olarak sömürü, adaletsizlik, faşizm, yrkçylık ve dünya sa getirdi. 70'li yıllardan bu yana tırmanışa geçmiş bulunan neoliberalizmin do uraca y sonuçların farklı olması herhangi bir neden bulunmamaktadır. Esasen, bu sonuçların ço u, daha pimdiden kendisini göstermeye başlamış bu Alman parlamentosunun yakılması olayı, Hitler'in önlemeyen yükselişine ortam sa lamak bakımından önemli bir oynamıştı. Katedilen aşamaların sonuncusu olarak, 11 Eylül'de ikiz kulelere ve Pentagon'a yönelmiş bu saldırılar da küresel kapitalizmin küresel faşizme dönüşmesi yolunda belirgin bir dönemecin başlamış olmasına katkı görünüyor. Nitekim, Irak'ın işgali bu olayların hemen ardından gelmiştir. Ancak, bu noktada unutmamamız ge Atatürk'ün öngörülerinin sonu gelmiş de ildir. Onlardan bir tanesini daha anımsamanın yeridir: “Bugün a ardı yny nasıl görüyorsam, uzaktan Park milletlerinin uyanıklarını öyle görüyorum. İstiklâl ve hürriyetine kavuşacak kardeş millet vardır. Onların yeniden do upu, püphesiz ki, terakkiye ve refaha müteveccih olacaktır. Bu milletler bütün ra men muzaffer olacaklar ve kendilerini bekleyen istiklâle ulaşacaklardır. Müstemlekecilik ve emperyalizmi yeryüzünde olacak ve yerlerine milletlerarasında hiçbir renk, din ve yrk farkı gözetmeyen yeni bir ahenk ve işbirli i ça y hâkim olacaktır.”[30]

* Bu konularda daha ayrıntılı bilgi için bkz: A.İpşyklı, Sosyalizm Kemalizm ve Din, üçüncü baskı, Ymge, Ankara 2002. İpşyklı, Dünya Bankası'nın Laik İmparatorlu unda Kumarhane Kapitalizmi, otopsi, İstanbul 2002. [1] Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989, 4.baskı, cilt:2, s.44. [2] Ignacio Ramonet, “Firmes géantes Etats nains”, Le Monde diplomatique, juin 1998, s.1. [3] Bernard Shaw, Fabian Empire, bkz:G.D.H. COLE, A History of Socialist Thought, Volume III, Part I, Londra, Macmillan, 1963, s.190-191. [4] Ignacio Ramonet, Géopolitique du chaos, age, s.61-62. [5] Michel Chossudovsky, “Comment éviter la mondialisation de la pauvreté”, Le Monde diplomatique, Eylül 1991, s.4. [6] Bkz: Perry Anderson, “Histoire et leçons du néo-libéralisme”, L'Espresso, Autre Davos, age, s.21. [7] Bkz: A. İpşyklı, Küreselleşme ve Demokratikleşme, 2. Baskı, Tarih Vakfı, Ankara, 1996. [8] Susan George and Fabrizio Sabelli, Faith and Credit, The World Bank's Secular Empire, Penguin, Londra,1994. [9] Herbert Kitschelt, The Transformation of European Social Democracy, Cambridge University Press, 1994, s.33; Anthony Giddens, The Third Way, Cambridge, 1998, s. 138. [10] Ignacio Ramonet, “Régimes globallitaires”, Le Monde diplomatique, Ocak 1997, s.1. [11] Robert Kagan, “Alicenap İmparatorluk”, Foreign Policy (Türkiye baskısı- İstanbul Üniversitesi yayını), Yaz 1998, s.24, 26. [12] Zbigniew Brzezinski, Büyük Strateji, Sabah kitapları, s.13. [13]Milton and Rose Friedman, Free to Choose, Pelican Books . 1980, p. 340. [14] Başka İktisat (Derleyen: A. İpşyklı), İkinci Baskı, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1987, s. 24. [15] F.A. Hayek, The Road to Serfdom, Routledge and Kegan, Londra, 1976. [16] Bu konuda Business Week'te yayınlanan yazılardan alıntılar için "Demokrasi ile ekonomi arasında kara kedi mi var?", Milliyet,3.6.1993 [17] Susan George, The Debt Boomerang,Pluto Press, Londra,1990, s.XVII. [18] Aynı eser, s.XV-XVI. [19] I. Ramonet, Le Monde diplomatique, Kasım, 1998. [20] Rapport PNUD(UNDP-Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Raporu), 1996, s.2. [21]<